

ЛАКУНЫ І БЕЗЭКВІВАЛЕНТНАЯ ЛЕКСІКА НА СКРЫЖАВАННІ БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ ЛІНГВАКУЛЬТУР: АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ

Нікішова В.А.

ДУА “Сярэдняя школа №7 г. Баранавічы”

Адным з аспектаў міжкультурнай камунікацыі з'яўляецца праблема разумення носьбітам адной культуры тэкстаў, створаных у межах іншай культуры.

У моўнай карціне свету адсутнічае цэлы набор адзінак, якія цяжка перакладаюцца з адной мовы на іншыя. Да такіх з'яў лінгвісты адносяць “лакуну”, якую атаясамліваюць з тэрмінам “безэквівалентная лексіка”.

Мэта нашага даследавання – выяўленне асаблівасцей перакладу лакун і безэквівалентнай лексікі на матэрыяле беларускай і англійскай моў.

Аktуальнасць тэмы лакун і безэквівалентнай лексікі абумоўлена неабходнасцю правільнага разумення лакун і безэквівалентнай лексікі для асэнсаванай міжкультурнай камунікацыі.

Пытаннем лакунарнасці навукоўцы актыўна займаюцца ўжо на працягу трыццаці гадоў. Нават самыя распаўсюджаныя даведачныя выданні не ўтрымліваюць тлумачэння тэрміна “лакуна”. Таксама пра гэта сведчыць адсутнасць адзінага азначэння паняцця лакуна, якое б задавальняла ўсіх даследчыкаў.

Канадскія лінгвісты Ж.П. Вінэ і Ж. Дарбельнэ, якія першымі ўвялі ў навуковы ўжытак тэрмін лакуна, вызначаюць яго як “з'яву, якая мае месца кожны раз, калі слова адной мовы не мае адпаведнасці ў іншай мове” [9].

Мы прытрымліваемся пункту гледжання даследчыка І.А.Сцерніна: Лакуны – гэта словы, якія не маюць аналагаў у супастаўляльных мовах. У мове супастаўлення моўная адзінка называецца безэквівалентнай. Калі ў адной мове ёсць лакуна, то ў супастаўляльнай мове – безэквівалентная

адзінка і наадварот. Безэквівалентная адзінка – гэта адзінка, якая прысутнічае ў адной мове і адсутнічае ў другой [9].

Такім чынам, паняцці міжмоўнай лакуны і безэквівалентнай адзінкі адносныя: першыя вылучаюцца на фоне апошніх і ўзаемна вызначаюць адна адну.

Вынікам унутранага моўнага руху з'явіліся лакуны з прычыны адмірання і знікнення асобных намінацый. Напрыклад, такія словы, як лоны – лужыны, волат – гігант, рака – магіла, укрух – луста, кавалак, вежа – шацёр, коц – плашч.

Лакуны, якія выяўляюцца пры супастаўленні моў або адзінак ўнутры мовы, называюцца моўнымі, або лінгвістычнымі: яны і выяўляюць разыходжанні паміж адзінкамі супастаўляльных моў (міжмоўныя лакуны) або адзінкамі ўнутры адной мовы (унутрымоўныя лакуны).

Параўнаем, напрыклад, англійскае *to case* і беларускае *класці ў скрыню*; англійскае *crusted* і беларускае *накрыты скарынкай*; з другога боку, – беларускае *скрутак* і англійскае *small mat-bag*; беларускае *дачытаць* і англійскае *to read to the end*.

Такім чынам, пры супастаўленні лексічных адзінак беларускай і англійскай моў можна выявіць прабелы ў семантыцы адной з моў. Іх перадачу ў іншай мове мы ажыццяўляем пры дапамозе словазлучэння [9].

Да прыкладу, вызначанае ў беларускай мове паняцце “рука” ў англійскай разбіваецца на два самастойных паняцці: “arm” (верхняя канечнасць) і “hand” (кісць), у той час як адзінага паняцця, адпаведнага ўсёй верхняй канечнасці (руцэ) у англійскай мове не існуе (калі быць дакладным, не існуе такога паняцця толькі ў размоўнай англійскай мове, бо ў кніжнай і медыцынскай англійскай мове маецца тэрмін “upper extremity” (верхняя канечнасць)).

У беларускай мове адсутнічаюць у параўнанні з англійскай абазначэнні для наступных паняццяў: нейкі прадмет, які навісае над краем чаго-небудзь

– *flap*, стрыечны брат або сястра – *cousin*, схадзіць і прынесці – *fetch*, час адпачынку з суботы да панядзелка – *weekend*, жывёла, якую трымаюць дома для забавы, – *pet*, следчы, які вядзе справы аб гвалтоўнай ці раптоўнай смерці, – *coroner*, схільнасць да ўздзеяння сіл прыроды – *exposer*, двухтыднёвы перыяд – *fortnight* і іншыя.

Такім чынам, лакуарнасць – з'ява сапраўды феноменальная, абумоўленая ўплывам традыцый, культуры, звычаяў [10].

Лакуны лічацца абсалютнымі, калі іх эквіваленты ў іншай мове не могуць быць перададзены пры дапамозе аднаго слова. Напрыклад, англійскае слова *glimpse of London* (кароткая экскурсія); для англійскай мовы – беларускае слова *фіранка* [4].

Лакуны могуць быць адноснымі, калі слова, якое існуе ў роднай мове, ужываецца вельмі рэдка і яшчэ радзей сустракаецца пры перакладзе на супастаўляльную замежную мову [4]. Напрыклад, камін, пудынг, грэлка. Супастаўленне значэнняў слоў *грэлка* і *a hot water bottle* сведчыць аб розным прызначэнні гэтага прадмета для беларусаў і англічан (беларусы ўжываюць грэлку ў лячэбных мэтах, а для англічан яна – адзін з неабходных прадметаў штодзённага побыту).

У беларускай і англійскай мовах маюцца слоўнікавыя эквіваленты *абутак* і *footwear*. Але ў беларускай мове слова абутак ўжываецца часцей. У англійскай перавага аддаецца словам *shoes* і *boots*, а *footwear* выкарыстоўваецца пераважна работнікамі гандлю.

Матываваныя лакуны ў мове тлумачацца адсутнасцю адпаведнага прадмета або з'явы ў нацыянальнай культуры (лапці, гуслі, вечар пятніцы, субота і нядзеля).

Як вядома, культуры падзяляюцца на калектывісцкія і індывідуалістычныя. Англійская культура – індывідуалістычная. Усё гэта знаходзіць адлюстраванне ў мове. Катэгорыя артыкля, з'яўляючыся лакунай,

падкрэслівае цэнтральнае месца індывіда ў культуры Захаду, засяроджаных на задавальненні патрэбаў асобнага чалавека.

У англійскай мове асабовы займеннік “I” заўсёды пішацца з вялікай літары, падкрэсліваючы індывідуальнасць. У беларускай мове з вялікай літары пішацца займеннік “Вы”, калі ён ужываецца ў адзіночным ліку, гэта значыць адносіцца да аднаго чалавека. Такім чынам, падкрэсліваецца асабліва ветлівае і паважнае стаўленне да іншага чалавека. Не “ты”, а “Вы”, ды яшчэ з вялікай літары – падвойная паважлівасць [4].

Перакладаць безэквівалентную лексіку цяжка. Лакунарны элемент можа не перакладаецца або лакуна пашырана тлумачыцца ці перакладацца пры дапамозе аналага. Напрыклад: drugstore – аптэка. Але звычайная перадача drugstore як “аптэка” не дае поўнага ўяўлення пра функцыі гэтай установы – у беларускіх аптэках прадаюцца толькі лекі і часам касметычныя сродкі, у той час як у англійскіх прадаюцца таксама газеты, часопісы, кава, марозіва і інш.; акрамя таго, яны функцыянуюць як закусачныя [4].

Такія з’явы як безэквівалентная лексіка і лакуны могуць выступаць як звёны ў ланцужку міжкультурнага неразумення. Часам яны з’яўляюцца крыніцай неразумення, нязгоды, канфліктнасці з-за нацыянальных асаблівасцей мыслення прадстаўнікоў той ці іншай культуры. Людзі, якія размаўляюць на сваёй мове, увесь час выкарыстоўваюць пэўны круг звыклых для іх паняццяў, якія ствараюць звыклых асацыяцыі. Для іх выражэння ў мове існуюць пэўныя лексічныя сродкі, якія могуць быць выяўленыя словам ці ўстойлівым словазлучэннем [8].

Навуковая навізна даследчай працы заключаецца ў аўтарскім падыходзе да асэнсавання феномену лакунарнай і безэквівалентнай лексікі ў кантэксце беларускай і англійскай моў.

Наша даследаванне мае тэарэтычную і практычную значнасць. Мы ўпэўнены, што будзем прымяняць набытыя навыкі і ўменні ў далейшай падобнай інтэлектуальнай дзейнасці, а таксама будзем выкарыстоўваць

матэрыял і вынікі даследавання на практычных занятках па беларускай і англійскай мовах.

У перспектыве мы плануем правесці апісальна-супастаўляльнае даследаванне лакунаў і безэквівалентнай лексікі ў другіх мовах (напрыклад, беларускай і рускай мовах).

Літаратура

1. Oxford English Dictionary, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes.
2. Апресян, Ю.Д. Лексическая семантика: Избранные труды: в 2 т. / сост.: Ю.Д. Апресян. — Москва: Школа «Языки русской культуры», 1995. — Т. 1. — 486 с.
3. Влахов, С.Т. Непереводимое в переводе. / С.Т. Влахов, С.Н. Флорин. — Москва: Высшая школа, 1986. — 416с.
4. Огурцова О.А., К проблеме лакунарности. / О.А. Огурцова // Сб. трудов Кубанского ун-та. — Краснодар: Изд-во Кубанского ун-та, 1979. — Вып. 3: Функциональные особенности лингвистических единиц. — С. 233—245.
5. Попова, З.Д. Лексическая система языка / З.Д. Попова, И.А. Стернин. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1984. — 148 с.
6. Розенталь, Д.Э. Справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленков; под ред. Д.Э. Розенталь. — Москва: Наука, 1972. — 784 с.
7. Словарь лингвистических терминов / под ред. О.С. Ахманова. — Москва: Наука, 1969. — 745 с.
8. Сорокин, Ю.А. Метод установления лакун как один из способов выявления специфики локальных культур / Ю.А. Сорокин // Национально-культурная специфика речевого поведения. — Москва: Наука, 1977. — С. 120 — 136.

9. Стернин, И.А. Лексическая лакунарность и понятийная безэквивалентность / И.А. Стернин. — Воронеж, 1997. — 180 с.
10. Тер-Минасова, С.Г. Война и мир языков и культур. Вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации / С.Г Тер-Минасова. — Москва: Академия, 2008. — 178 с.